

UTAJÄRVEN PONTEMAN TUULIPUISTO- HANKKEEN SUURPETOSELVITYS 2021–2022

Alueen louhikkoiset kohteet tutkittiin tarkasti

Sisältö

1. Johdanto.....	3
2. Aineisto ja käytetyt menetelmät.....	3
3. Tulokset.....	5
4. Yhteenveto.....	8
5. Lähteet ja kirjallisuus.....	9
6. Liitteet	10

1. Johdanto

Tuulipuisto Pontema Oy tilasi syksyllä 2021 Suomen Luontotieto Oy:ltä suurpetoselvityksen suunnitteilla olevan Utajärven Ponteman tuulivoimapuistohankkeen vaikutusalueelta. Selvitys kuuluu hankkeen ympäristösuunnitteluun ja ympäristövaikutuksiin liittyviin perusselvityksiin. Tehtävän yhteyshenkilönä on tilaajan puolella toiminut Martin Sjöwall ja Suomen Luontotieto Oy:ssä Jyrki Matikainen.

2. Aineisto ja käytetyt menetelmät

Selvitys aloitettiin esiselvityksellä, jossa käytiin läpi Tassu suurpeto havaintojärjestelmään ilmoitetut, petoyhdyshenkilön varmistamat suurpetohavainnot alueelta ja sen lähiympäristöstä. Järjestelmän havainnot päivittyvät kahden kuukauden välein, joten havainnoissa on mukana myös kesän 2022 lisääntymiskauden havainnot. Lisäksi maastossa haastateltiin alueen hyvin tunteneita metsästäjiä ja alueella liikkuneita retkeilijöitä. Julkaistuja suurpeto- ja metsäpeura-havainnoja etsittiin lisäksi mm. laji.fi palvelusta.

Alueelle tehtiin ensimmäinen maastokäynti 25–27 .9. 2021 jolloin alueelta etsittiin mahdollisia suurpetojen jälkiä, jätöksiä ja saalisjätteitä. Samalla alueelle asetettiin yhteensä 12 riistakameraa, jotka kuvasivat noin neljän viikon ajan. Riistakamerat asetettiin riistapolkujen, teiden ja aukeiden reunoille, paikkoihin joita pedot usein käyttävät liikkueessaan alueella. Riistakameroiden sijaintipaikat on esitetty karttaliitteessä 2.

Selvityksessä etsittiin suurpetojen jälkiä ja jätöksiä myös lumilaskennan avulla. Toisella käyntikerralla alueelle tehtiin metsäautoteihin perustuva lumijälkilaskentareitti, joka kuljettiin läpi 16–18.10. 2021. Lisäksi alueen poikki kuljettiin pohjois-eteläsuunnassa Suuren Hilla-suon kumpaakin reunaa pitkin pohjois-eteläsuunnassa sekä syyskuun käynnillä että lokakuun käynnillä. Kuljettu lumijälkireitti on esitetty karttaliitteessä 3. Maastoselvitykset toteutettiin samanaikaisesti alueelle tehdyn metsäpeura- ja saukkoselvityksen kanssa.

Alueelle tehtiin metsäautoteihin pohjautuva jälkilaskentareitti

Ensimmäisellä kierroksella maasto oli lumipeitteetön ja mahdolliset suurpetojen jätökset ja saalisjätteet olisivat olleet hyvin näkyvillä. Toisella maastokierroksella alueella oli noin 10 senttimetrin lumikerros ja valtaosa lumesta oli juuri satanut. Jälkien havaitsemiseen olosuhteet olivat erinomaiset.

Suurpetoselvitystä jatkettiin kesäaikaisella havainnoinnilla, joka yhdistettiin alueelle tehtyyn metsäpeurojen lisääntymiselvitykseen. Selvityksessä alueelta haettiin susien mahdollisia lisääntymispaikkoja. Selvitys kohdennettiin alueille, jotka maastokartan perusteella olisivat ympäristöltään mahdollisia pesimäpaikkoja. Maastoetsinnät keskitettiin Pontemajärven länsipuoleiselle alueelle, jossa havaintoja susista on tehty eniten.

Tuulipuistoalueelle tehtiin kaksi maastokierrosta, joista ensimmäinen tehtiin 8-11.6.2022 ja toinen 27.6.2022. Suuri osa havaintoajasta ajoittui yöaikaan, jolloin useimmat suuret nisäkkäät ovat parhaiten liikkeellä ja havaittavissa. Maastoselvityksessä havainnoitiin kiikaria ja kaukoputkea avuksi käyttäen suurten avosoiden alueita. Alueen metsäkuviot kuljettiin linjarahavointi menetelmää käyttäen siten, että kahden henkilön voimin kuljettiin noin 100 metrin välein tarkastaen suojaiset puunaluset, louhikot ja hiekka/moreeniharjanteet, joita on erityisesti alueen luoteisosassa. Suden pesäpaikkojen läheisyydestä löytyy usein saalisjätteitä ja jätöksiä ja poikasten ollessa isompia alueelle syntyy usein tallottuja "leikkialueita" Iso osa alueen metsäkuvioista on harvapuustoista mäntykangasta, jossa näkyvyys on hyvä ja havaintotehokkuus on suuri.

Selvityksen raportin kirjoitti FM, biologi Jyrki Matikainen Suomen Luontotieto Oy:stä. Maastotöihin osallistuivat myös Heidi Alho ja Jörn Anderson. Raportin taittoi Eija Rauhala. Selvityksessä käytetyn karttamateriaalin luovutti tilaaja käyttöömme.

Riistakamera Peurasuon lähellä

3. Tulokset

Susi (Canis lupus)

Reviiri, jolla elää kaksi sutta, luokitellaan susiparin reviiriksi. Jos susien määrä on tätä suurempi, reviiri luokitellaan laumaksi. Parin muodostavat aikuinen uros ja naaras, jotka puo-lustavat reviiriään. Tämä ns. alfapari merkkää reviirinsä rajoja ja pyrkii ajamaan muut sudet pois alueeltaan. Reviirin koko on keskimäärin noin 1 200 km². Pari poistuu reviiriltään hyvin harvoin. Pari on lisääntymisen perusyksikkö. Jos pari oli yhdessä maaliskuussa, se voi saada pentuja toukokuussa. Jos parin toinen osapuoli kuolee, toinen jää reviirille ja odottaa sopivan vaeltajan ilmaantumista uudeksi kumppaniksi (Heikkinen ym. 2020).

Suden kiima-aika ajoittuu helmi-maaliskuulle. Parittelun jälkeen pari hakee pesäpaikan, joka usein on ollut käytössä jo aiemminkin. Tavallisimmin suden pesäpaikka sijaitsee suuren kuusen oksien alla, mutta usein pesäluola voidaan myös kaivaa hiekka /moreenitörmään tai suuren kiven alle. Yleensä pesäkumpare sijaitsee hieman ympäristöä korkeammalla paikalla, mutta kuitenkin pesäpaikka on hyvin suojassa ja alueelta pääsee poistumaan huomaamatta mahdollisessa häiriötilanteessa. Suden kantoaika on noin 60 vuorokautta ja penikointi ta-ptahtuu yleensä toukokuun puolenvälin paikkeilla. Synnytyspesä voi olla vaatimaton paikka. Poikaset siirretään usein noin kolmen viikon kuluttua parempaan vaihtopesään. Sudet voivat käyttää samoja vaihtopesiä vuodesta toiseen ja ne voivat oleilla pesien lähetyvillä myös pe-simäkauden ulkopuolella.

Poikasia syntyy tavallisesti 3-6, mutta jopa kymmenenkin poikasen pentueita on havait-tu. Poikaskuolleisuus on susilla korkea, ja jopa puolet poikasista kuolee ennen ensimmäistä ikävuotta mm. loisin, sairauksiin ja joskus myös ravinnon puutteeseen. Poikasia ruokitaan pitkälle syksyyn, jonka jälkeen ne otetaan mukaan saalistamaan. Poikasten liikkumiskyvyn parantuessa pesäpaikan merkitys vähenee ja lauma liikkuu yhdessä koko reviirin alueella. Susien liikkumista ohjaa saaliseläinten liikkuminen ja sijoittuminen. Laumana saalistaminen mahdollistaa suurten sorkkaeläinten, kuten hirven vasojen pyynnin ja syksyllä sekä talvella laumat liikkuvat pitkiä matkoja saaliin perässä.

Sutta näkee harvoin luonnossa

Tutkimusalue kuuluu elinvoimaisen susilauman elinpiiriin ja alueella tehdään säännöllisesti susihavaintoja. Kemilän reviiriksi nimettyyn susilaumaan kuului kevättalvella 2022 dna näytteiden perusteella jopa 11 yksilöä ja alueelta on tehty laumahavaintoja 3-8 yksilöstä. Ponteman tuulipuistoalue on reviirin itäreunaa ja valtaosa susihavainnoista on tehty Pontema järven länsipuolella. Kemilän lauman lisäksi tuulipuistoalueen pohjoispuolella Juorkunan havaintoalueella on tehty havaintoja kahdesta sudesta. Nämä sudet eivät kuulu Kemilän laumaan.

Maastonselvityksessä susista tehtiin kolme jälkihavaintoa, josta yksi koski kolmen yksilön laumaa. 17.10.2021 tehdyn jälkilaskennan aikana havaittiin kolmen suden liikkuneen maakannasta pitkin Peurasuon pohjoispuolelta lännen suuntaan. Maakannakselta sudet olivat siirtyneet metsätielle, jota pitkin ne olivat kulkeneet Iso-Kalliomaan luonnonsuojelualueelle, jossa jäljitys lopetettiin. Maakannaksen koordinaatit, jossa ensimmäiset jäljet havaittiin ovat: TM35FIN: N: 7195555 ja E: 4971111). Samana päivänä havaittiin jo osittain lumen alle jääneet yksinäisen suden jäljet Iso-Peuralatvasuon itäpuoleisella metsäautotiellä (koordinaatit N: 7194590 ja E: 496204). Toinen havainto tehtiin kesäkuussa 2022 (27.6), jolloin Suuri-Hilla-suon läpi itä-länsisuunnassa oli liikkunut ainakin yksi susi lännen suuntaan. Jälkihavainto oli epämääräinen jotos, josta kuitenkin oli tunnistettavissa koiraeläimen jäljet. Saattaa olla että jotosta pitkin oli kulkenut useampikin yksilö. Märästä suon pohjasta jälkien tulkitseminen oli haastavaa.

Hieman yllättäen tutkimusalueelle sijoitetut riistakamerat eivät taltioineet susia tai muita suurpetoja ja muutenkin kameroihin osui niukasti eläimiä. Muutamaa hirveä ja metsäjänistä ja yhtä kettua lukuun ottamatta havaintoja nisäkkäistä ei muistikorteille tallentunut. Riistakamerat tallensivat useita metsästäjiä ja ihmisen jälkiä näkyi alueella kaukanakin metsäautoteistä. Metsästyskaudella saattoi olla vaikutusta susien liikkumiseen alueella.

Kesällä 2022 alueelta etsittiin maastokartan perusteella sudelle potentiaalisia pesäpaikkoja. Valtaosa Pontema järven länsipuolelle suunnitelluista voimalanpaikoista tarkistettiin, eikä merkkejä susien pesäpaikoista alueelta tehty. Suuri osa alueesta on helposti havainnottavaa kuivaa mäntykangasta tai avosuota, josta suojaisia pesäpaikkoja ei ole. Tassu järjestelmään talletetut susihavainnot painottuvat alueen länsiosiin ja pääosin alueen länsipuolelle, joten

Suden etutassun jälki Peurasuon alueella

todennäköisesti alfa parin pesäpaikka ja mahdolliset varapesät sijaitsevat tutkimusalueen ulkopuolelle. Esim. Kalliomaan luonnonsuojelun alueen louhikkoisessa maastossa suojaisia pesäpaikkoja susille on runsaasti.

Ilves (Lynx lynx)

Maastonselvitysten aikana ei tehty jälki- tai jätöshavaintoja ilveksistä. Tassu havaintojen mukaan ilves on alueella säännöllinen vierailija. Viimeinen Tassu havaintojärjestelmään ilmoitettu havainto ilveksestä tutkimusalueella tai sen lähistöllä on tehty 7.10.2022. Pentuehavaintoja ei alueella ole viime vuosina tehty. Ilveksen pesimäpaikkoina suosimia kallioalueita on alueella hyvin vähän. Talvisaikaan ilvekset viihtyvät lähempänä asutusta, sillä lajin saaliseläimiä kuten rusakoita ja metsäjäniksiä ja nykyisin myös metsäkauriita on enemmän lähellä peltoalueita ja asutusta. Ilveksen elinpiiri on hyvin laaja ja urokset voivat liikkua jopa tuhannen neliökilometrin alueella. Uroksen reviiri on suurempi, ja sen elinalueella voi elää useita naaraita. Elinpiirien kokoon vaikuttaa erityisesti saaliseläinten runsaus. Mitä enemmän ravinnoksi sopivia saaliseläimiä alueella on, sitä pienempi on erityisesti naaraiden käyttämä reviiri.

Karhu (Ursus arctos)

Karhu on alueella säännöllinen vierailija ja viimeinen Tassu havaintojärjestelmään ilmoitettu havainto alueelta tai sen lähistöltä on tehty 23.10.2022. Melko myöhään tehty havainto saattaa viitata siihen että karhu voisi talvehtia alueella. Maastonselvityksissä ei alueelta tehty havaintoja karhuista tai niiden vanhoista talvipesistä. Lisääntymiseen liittyviä havaintoja karhusta ei alueella ole tehty viime vuosina. Alue on kuitenkin riittävän laaja ja rauhallinen lisääntyvän karhunaaraan elinpiiriksi.

Ahma (Gulo gulo)

Maastonselvitysten aikana ei tehty jälki- tai jätöshavaintoja ahmoista. Ahmasta ei tutkimusalueella ole tehty tuoreita havaintoja Tassu havaintojärjestelmään mukaan, mutta lähiseudulta on aivan tuoreita havaintoja marraskuulta 2022. Laji saattaa liikkua pesimäkauden ulkopuolella

Suurpetoja havainnoitiin suurten nevojen kuten Suuren Hillasuo- reunoilta

jopa kymmenien kilometrien matkoja yhdessä yössä ja on todennäköistä että myös tutkimusalueen läpi näitä eläimiä liikkuu säännöllisesti. Ahman elinpiirien koosta ei ole Suomessa kerättyä aineistoa, mutta se joka tapauksessa on useita satoja km². Ponteman tutkimusalue käsittäisi siten vain osan lajin laajasta elinpiiristä. Ahma naaras synnyttää poikasensa talvella lumipesään ja Ponteman alueella lumen syvyys saattaa rajoittaa lajin pesimämahdollisuuksia alueella.

4. Yhteenveto

Ponteman tuulipuistohankkeen alueelta tehtiin suurpetoselvitys syksyllä 2021 ja sitä jatkettiin kesäaikaisella havainnoinnilla kesäkuussa 2022. Selvityksen maastotyöt toteutettiin jälkihavaintomenetelmää ja riistakameraseurantaa käyttäen. Alueelle tehtiin metsäautoteihin perustuva jälkihavainnointireitti, joka kuljettiin kolmesti läpi maan ollessa lumipeitteinen. Oletetuille riistapoluille ja eläinten käyttämille kulkureiteille asetettiin 12 riistakameraa, jotka kuvasivat akkujen ja pattereiden loppumiseen asti. Maastotöiden lisäksi käytiin läpi petoyhdyshenkilöiden Tassu havaintojärjestelmään ilmoittamat ja varmistamat suurpetohavainnot. Maastossa haastateltiin alueella liikkuneita metsästäjiä ja retkeilijöitä, joilta saatiin tietoja erityisesti susihavainnoista.

Tutkimusalueelle sijoitetut riistakamerat eivät taltioineet susia tai muita suurpetoja ja muutenkin kameroihin osui niukasti eläimiä. Suden jälkiä alueelta löytyi, mutta ei erityisen runsaasti. Alueelta etsittiin susien mahdollisia pesäpaikkoja tuloksetta kesäkuussa 2022.

Ponteman tuulipuistoalue kuuluu Kemilän laumaksi nimetyn susilauman elinpiiriin. Tuulipuistoalue on reviiirin itäreunaa, eikä se todennäköisesti ole reviiirin ydinaluetta. Susiraporttien mukaan laumojen elinpiirien rajat vaihtelevat jonkin verran vuosittain ja sudet myös liikkuvat toisten laumojen reviiirien alueella. Laumojen ydinalueet, joissa alfa parin pesäpaikka sijaitsee, eivät juuri vaihtele, ellei lauma jostain syystä hajoa. Tutkittujen voimalanpaikkojen ympäristöissä susien pesäpaikkoja ei havaittu.

Ilveksistä ei tehty havaintoja selvitysten aikana, mutta yksittäisiä ilveksiä alueella säännöllisesti liikkuu. Alueella on niukasti louhikkoisia kallioalueita, joita ilves käyttää niin lepopaikkoinaan kuin pesäpaikkoinaan. Tassu havaintojärjestelmän aineiston mukaan alueelta tai sen lähistöltä on tehty tuoreita ilveshavaintoja.

Karhuja tai merkkejä karhuista, kuten vanhoja talvipesiä, ei alueella maastoselvityksissä havaittu, eikä alueella ole pysyvää karhukantaa. Yksittäisiä karhuhavaintoja alueelta on ilmoitettu Tassu havaintojärjestelmään. Lisääntymiseen liittyviä havaintoja karhusta ei alueella ole tehty viime vuosina. Alue on kuitenkin riittävän laaja ja rauhallinen lisääntyvän karhunaaraan elinpiiriksi.

Ahmoista ei tehty havaintoja selvitysten aikana, mutta yksittäisiä ahmoja alueella säännöllisesti liikkuu. Alueen lähiympäristöstä on tehty tuoreita ahmahavaintoja marraskuussa 2022. Jatkuvasti liikkeellä olevan lajin elinpiiri on suuri.

5. Lähteet ja kirjallisuus

- Castello, J.R. 2018 : Canids of the World. Princeton University Press. 331 pages.
- Heikkinen, S., Kojola, I., Mäntyniemi, S., Holmala, K. ja Härkölä, A. 2019: Susikanta maaliskuussa 2019. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 35/2019.
- Heikkinen, S., Kojola, I., Mäntyniemi, S., Holmala, K. ja Härkölä, A. 2020: Susikanta maaliskuussa 2020. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 37/2020.
- Heikkinen, S., Valtonen, M., Härkölä, A., Helle, I., Mäntyniemi, S. & Kojola, I. 2021: Susikanta Suomessa maaliskuussa 2021. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 39/2021. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 114 s.
- Heikkinen, S., Valtonen, M., Härkölä, A., Johansson, H., Harmoinen, J., Helle, I., Mäntyniemi, S. & Kojola, I. 2022. Susikanta Suomessa maaliskuussa 2022. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 59/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 139 s.
- Helle, Timo: Suomen Eläimet: Osa 1 nisäkkäät, s. 303. Weilin + Göös, 1983.
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- MacLaren E, Carbyn LN and Maloney 1997: Wolves: Ecology, Conservation, and Management: An Annotated Bibliography.
- Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.
- Pulliainen E. ja Rautiainen L. 2019: Suomalainen susi. Minerva Kustannus.

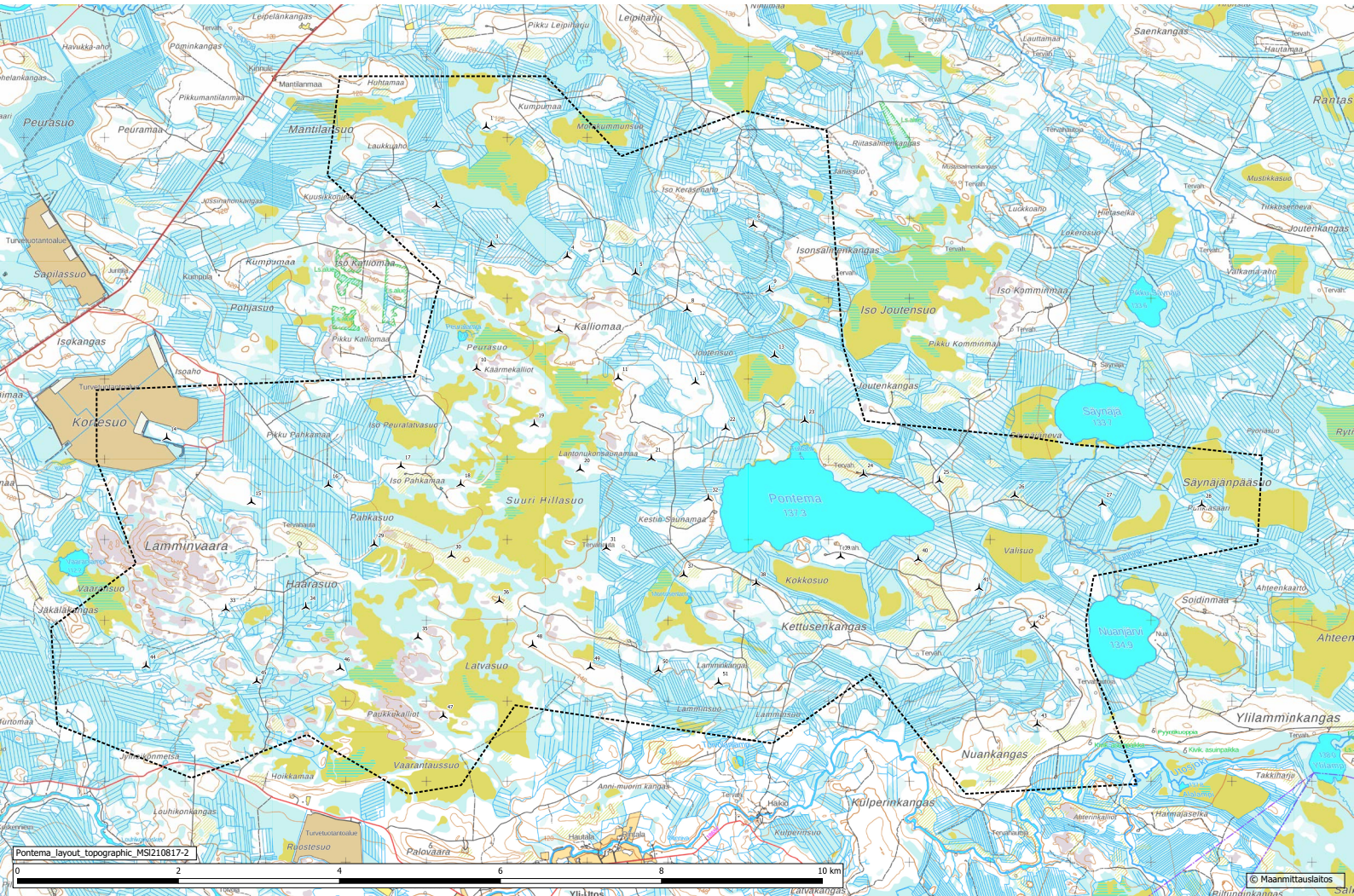
www.suurpedot.fi

www.laji.fi

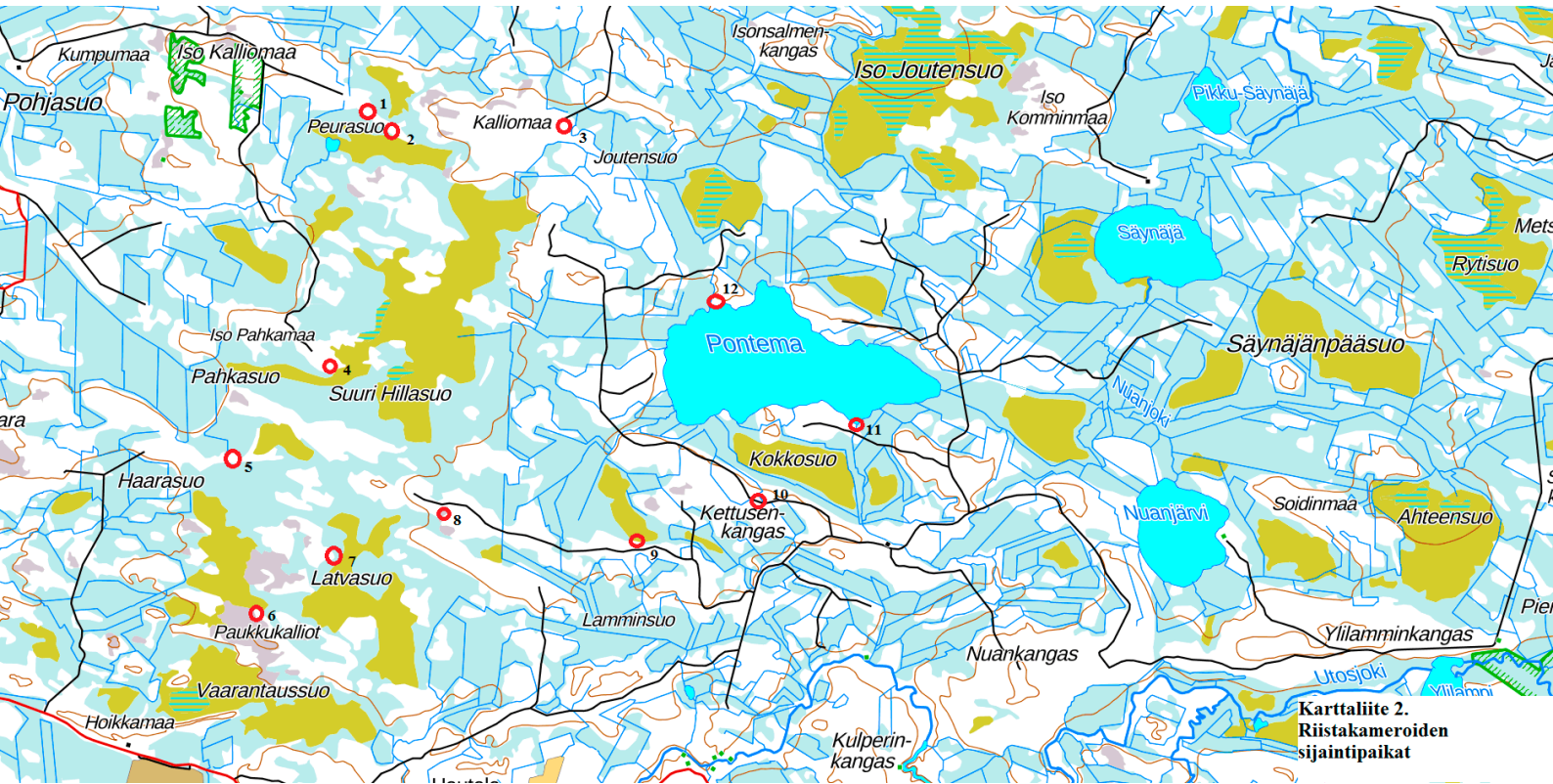
6. Liitteet

Karttaliite 1. Tutkimusalue

Karttaliite 2. Riistakameroiden sijaintipaikat 1-12

Karttaliite 3. Kuljettu lumijälkilaskentareitti

